

Nemzeti Társalkodó

ROLOZSVÁRT

35-ik szám.

PÉNTEKEN.

Aug. 30án

Tartalom: Naplótöredékek. Az angol ministerek.
I. Sir R. Peel. (Végzet). Milla. Eredeti helyély.
(Folytatás.)

Naplótöredékek.

IV.

Göttingen, september tén, 1843.

Ugy hiszem, minden utazónak, ki tapasztalás és ismeret gyarapítás végett a' külföldet megkeresi, az illy utazással együttjáró kedves foglalatosságok — 's hogy ugy szóljak kötelességek — között, minők egyesületek, intézetek figyelmes megtekintése, nép-jellem- miveltségi fokozatra ügyelés 'stb.' 'stb. van egy, mellyben ha nem is mindenkor a' legdusabb haszon eredményével, mindazonáltal a' legnagyobb örömmel szeret eljárni. Igy például egyik színházak látogatásában, másik műgyűjtemények szemlélhetésében, egy harmadik meglehet kisedővőkban az ártatlan gyermekek közt fogja legnagyobb örömet találni; holott külön külön mindenik elismeri, mikép a' nevelő intézetek- tanulási módszer-, ipar 's kereskedelmi tárgyak- 's minden a' közjólétet előmozdító intézményekkel ismerkedésben sokkal több saját 's a' honi állapotokra is szétárasztható haszon van elrejtve. Részemről megvallhatom mikép van illy mások

feletti kedves kötelességem; megvallhatom mikép a' kitünőbb szellemű emberekkel ismerkedni, vagy legalább kieszközölni hogy őket élő szememmel láthassam — mindenek felett kedvenc foglalatosságom. Ha van valami érdekes abban, hogy valamely folyót eredetéhez felkísértünk; ha az Europa érdekesb részeit, vagy a' hon földét apróra bejárt utas vándorutja azon pontjait számlálván elő, mellyekre legörvendőbben emlékezik — nem felejtí ki hagyni: voltam a' Duna 'stb. eredeténél, láttam a' Tisza- a' Maros legelső forrásait: mennyivel nem érdekesebb olly kútföket keresni fel, honnan világosság sugarai buzogtak fel, 's áradtak szét a' földön; mennyivel nem érdekesebb mondhatni: voltam azon forrásnál, honnan eszmék 's gondolatok terjedtek el az emberiség boldogítása- és szelleme nemesítésére: Egy illyennek arcvonásai hiven lelkembe rajzolódnak 's a' hűn talált képet felfüggesztem képtáromba: emlékeztem csarnokába.

E' képgyűjteményt meglehet, sokan valami sajátságosnak fogják találni, mindazáltal hiszem, miszerint azon nem lehet ollyszerű különtség nyomait észrevenni, minő azon angol gyűjteményen mutatkozott, kiről azt mondják hogy a' nagy emberek körömdarabjait szerette magának emlékül meggyűjtögetni.

Képcsarnokom nem számlál még oly sok darabot, mennyi teszem a' dresdeni, vagy berlini museumban látható; mindazonáltal néhány kitünő és sokért nem adott példánnyal dicsekedhetik; úgy hogy ha pénzzé akarnám gyűjteményem tenni, valóban nem kevés gazdagságra tehetnék szert. Így például egy irodalmunkat forrón ölelő erdélyi hölgy, kinek házi körülményei miatt kevés reménye lehet Pestet valaha láthatni, mennyit nem adna Vörösmartynk képeért. Egy lelkes természet-tudomány-kedvelőről, ki ismeri a' természet-tudományok újabb időben tett előhaladását, 's ismeri névről azon szellemeket is, kik előbbvitelökre oly hatalmasan befolytak—mennyit nem kapnék a' Humboldt mellképeért!... Így tovább eladhatnám gyűjteményemből művészet-kedvelő honfitársaimnak Meierbeer, Liszt, Cornelius, Rauch, valamely lelkes színésznek Seidelmann arcképeit 'stb. Azonban hadd maradjanak meg gyűjteményemben: egy keresztülpillantás a' szellemdus, kifejezésteljes arczokon oly kedves hatású, annyira lélekemelő.

Göttingenben egy jeles példánnyal vala kész gyűjteményem szaparodandó. Nyugtalanul vártam a' látogatásra alkalmas időt, mi csakugyan megérkezvén azonnal sieték Gaus-t meglátogatni.

Gaus nevét mindenkinek ismernie kell ki csak a' mathesist elemeinél tovább tanulta, ismeri azt minden avatottabb csillagász, ismeri minden természettanász (Physiker), ki a' föld deléji (magnetisch) erejének az újabb időben tett előhaladási lépéseit figyelemmel kísérte. A' tudományosság évkönyveibe szelleme örök betűkkel jegyezte fel magát.

A' tisztes ősz szívesen fogadott. Nekem csak egy pillanat kellett—még négy másod percnyi idő sem, mennyi egy daguerre-féle kép elkészülésére szükséges—'s a' derék öreg képe, ősz haja 's nemes arcvonalmival képcsarnokomban fel lön függesztve.

Miután tudatám vele, hogy erdélyi vagyok, csak hamar élénk részvétellel kérdezé: ha valljon erdélyi jó barátjáról professor Bolyairól nem tudnék-e valami újabb tudósítást mondani egy őt előttem nem sok idővel meglátogatott erdélyi hazámfiánál professor Szászánál?: Mire válaszul adám: hogy csak óbbakkal szolgálhatok, minthogy már harmadfél éve lesz hogy hazul eljöttem. És ezen a' meg-

kezdett tárgyról beszélgésünknek éppen nem megnyújtására szolgált feleletem után sem vala befejezve Bolyaink feletti szóváltásunk; látszott rajta miszerint kedvencz tárgyán állapodott meg, miről a' beszédben nem oly könnyen szeretünk eltérni. „Magamhoz hasonlóan mint megöszült 's megöregedhetett az én barátom; valóban ha még egyszer találkozhatnám vele, nem kis örömmel juttatna birtokába, mert az ember késő öregségben—midőn jó barátai és ismerősei mellőle apránként kidőlnek—megnövekedett hévvel ragaszkodik még fennmaradt kevés jóembereihez.‘ Így sohajta fel a' tudós, 's látszott egész külsőjén egy rövid ideig tartó elmerengés az ifjúkor együtt-töltött napjaira. Majd felvidámodva felkele ülőhelyéről, 's egy még egészen új külsejű könyvet vona elő, mellyről azt mondta hogy nem régiben vevé egy orosz mathematicustól 's előtte azért érdekes mert nézeteiben merőben egyezik a' Bolyaiak mathesis körüli önállóbb nézeteikkel; holott meg van győződve, miszerint—mint oly egymástól messze fekvő tartományok lakói—a' legkisebbet sem tud egyik a' másikról 's eszméiket nem cserélhették egymással ki. E' munka—folytatá tovább—megérdemli a' figyelmet; 's magyarnak a' csodálatos nézetronkságért kétszeresen érdekes 's könnyen hozzá jutható lehet, mert orosz nyelven van írva. Ezen nyilatkozatából úgy látszik Gaus is—mind a' mellett hogy magyar barátja van—azon felette tévedt véleményben van—mi egyébiránt általános meggyőződés a' németországi nem philologus tudósoknál—miszerint a' magyarnyelv, mint a' lengyel, tót, cseh 'stb. egy rokon ága a' szláv nyelvtörzsöknek; melly tudatlanság, valóban megbocsáthatlan a' mindentudást igénylő német tudósoknál. Látam Bolyaink mathematicai munkáját dolgozó asztala melletti kised könyvtárában, hová úgy látszott kedveltebb írótoli 's inkább kézi könyvül használni szokott művek valának beszoritva. E' jeles férfiú minden szavából kitetszett, miként Bolyainkat nemcsak mint barátját—tisztelemmel, de tudományos érdemeit is sokra méltatja. Miután bucsuzám, meghagyá üdvözlőnémet nevében öreg barátját, 's mondanám meg miszerint nagy öröme leendne, ha jelen állapotja felől egy legújabb és legbiztosabb alkalom által: saját levelében értesítenék. Ezt én megígérttem.

Édes örömet vive magammal hagyám el a' nagy tudóst, mert abból hogy Bolyaink munkája kedvencz könyvei sorában diszlik, 's tudomány körüli fáradozása annyira méltányoltatik — kárpótlást és biztosítást meritek magannak. Kárpótlást azon boszankodásom helyébe, miszerint honi mathematicusaink által a' Bolyai nevet még egyszer sem olvashatám méltányolva megemliteni. Biztosítást az iránt, hogy majd midőn a' tudományosság erősbb alapot vevén magának a' magyar földön is, mathesisban is önállóságra verekedendünk—az ezután születendő magyar Euler-ek és Lagrange-ok előtt Bolyaink neve édesebb hangzásu leend, 's e' név fogja megkezdeni a' tudomány laistromában a' valódi magyar mathematicusok névsorát.

De a' rövid idő alatt, mit Gausnál töltöttem, egyéb is vala beszélgetésünk tárgya, mi a' két magyarhaza természettudósait közléről, 's tán elevenen érdekelheti.

Kérdezősködvén azon vizsgálatok felől, mellyek évenként Göttingenben Gaus vezetése alatt a' föld deléji ereje körül tétetnek, élénk lelkesedéssel beszélt azon részvétről, melly messze földön el van terjedve ezen eddigelő az emberi szem előtt elrejtve volt természeti erő kikutatása iránt. Az egész föld — úgy monda ő — be van hálózva vizsgálattelekekkel. A' legtávolabb helységekben is, minők a' Jóremény-foka, Madras, Nertschunks, Trevandrum stb. e' végre observatoriumok vannak felállítva, 's a' vizsgálat eredményei évenként összehasonlítás végett—közöltetnek; csupán Europa délkeleti részeiből nem kaphatni semmi adatokat e' tárgy körül — 's itt sajnálkozását fejezé ki — hová tartozik Magyarország és Erdély is. 'S ez az, mi természettudósainkat közléről érdekelheti.

En megvallom ha politicussal jövök ismeretségbe, ohajtom hogy hazám beszéd tárgyá váljak, mert e' mezőn nem mondhatjuk magunkat olly hátra állóknak. Sőt e' tekintetben a' külföld figyelmét is annyira magunkra vontuk, hogy mielőtt magam beszélnek új ismerősömmel előhaladási lépésünkről, többire az idegen kezd belé, részvétellel beszél azon világos és józan szellemről, melly political intézkedéseinket átlengi. Meglepők, 's még az angol parlamentben is számot tennének—úgy monda egy politicus utazó, kivel Hannoverben ismerkedem meg,—azon éles belátás és

elmeszlikrák, mellyek a' nagyobb testvérhon országgyűlésén egymást üzve felvillannak. Éppen így ha költővel ismerkedem meg, egy kis büszkeséggel hozom szőnyegre költészetünket, örömtől átsugárzott büszkeséggel beszélek néhány jeleseinkről. Azonban tudós-és pedig természettudóssal átellenben büszkeségem meghunyászkodik, mert illy alkalommal mindig valami panasz, valami vádszerűre kell elkészülve lennem. A' geognosta például fájlalva mondja hogy mi majd mit sem tevének szép országunk földje geognosiai szempontból ismertetésére. Ott áll a' roppant kiterjedésű föld 's csupán néhány bányáspontjai ismeretesek valamennyire, egyébütt mindenütt sötétség borítja. A' fűvész hasonlólag szemünkre veti, mikép nem nekünk való azon gazdagság, melly Magyarország florája és vegetatiojában elterjed. A' természettanász — hogy többet ne hozzak fel — panaszol, mikép a' két magyarhazából semmi meteorologiai adatokat nem kaphatni, 's mint főlebb láttuk sajnálva mondja, mikép a' föld magnetismusa — melly iránt a' földgömb minden részeiben élénk figyelem terjedt el — a' két magyarhazában senkit sem érdekel. 'S ezen panaszok és szemrehányások annyira igazak, mikép lehetlen azokat egyébként szelidíteni mint egy kisreményadás, egy kis biztatással hogy e' tekintetben is kevés idő alatt máskép álland a' dolog.

'S valljon ezen biztatás mikor valósuland? A' kevés idő alatt hány évek számát kell tulajdonképen értenünk? Ha a' valódi tudományok iránt eddig növekedett közszeretből akarunk ítéletet hozni, úgy évtizedeket foglal magában. Azonban csakugyan okunk is van hinni, mikép ezen közrészvét ezután sebesebb léptekkel fog növekedni, és valóban ideje is hogy növekedjék.

Az összes tudományosság közkinctára az emberiségnek, miből mindenki tetszése szerint gazdálkodhatik, 's ez annyival elsőbb rangú más kincstároknál, hogy bár mennyit tegyen belőle magáévá az emberi szellem, legkisebb sem fogy el belőle. Tudva van mikép e' kincstár legelső tőkét az egyiptomiak tevék le, nem sokára azután a' görögök és romaiak sokra kamatoztatták, majd egy hozzacska szünet után az angolok, németek, francziák és olaszok temérdekre gazdagíták, 's jelenleg a' legújabb időben is szüntelen gazdagítják, sőt

mostanában minden nemzet igyekszik valamivel hozzá járulni.

Mi magyarok még semmivel sem járulánk a köz kincstárhoz, avagy felmutathatni-e vagy egy tudománygot, nem mondom egy egész tudományrendszert, mely valamelyik magyar lángelméjében találná legelső eredetét?... Éppen azért mert eddigelő semmivel sem szaporítók a közkincstárt, sokszoros kötelességünk ahhoz saját fölfedezéseink-saját találmányainkkal járulni, mi—hitem szerint—bizonyára bekövetkezendik, ha a tudományok iránti közkedvesség sebesebb léptekkel terjedvén, számos—pangásban tengődendett elmék—hódítatnak meg a tudománynak. Mert én nem hiszem mikép csupán az angol, német és francia nemzet birna azon kiváltsággal, miszerint Newton-, Lavoisier- és Keplereket tudjon kebeléből előállítani. Illyszerű szellemeink—megvagyok győződve—voltak, 's megeshetik, vannak jelenleg is, csak körülmény, kedvező alkalom hiányzék mindeddig kifejlődhetésekre. Ha közszeretet terjedend el a tudományosság iránt, sokban megváltoznak a körülmények, és számlálhatanduk mi is jeleseket, kik kincskeresőkke szegődvén az értelem mezején, napfényre hozandának sok drágaságot, megnevelendők azzal a tudományosság közkincstárát a magyar nemzet nevében is.

Azonban addig is, míg a boldog kor bekövetkezendik, tegyünk meg annyit a köz tudományosság érdekében, mennyit ismeretükhöz képest tehetünk. 'S ez véleményem szerint—nem csak abból állhat: népszerű, minden pedantismust levetkezett művekkel a tudományosság iránti szeretetet ébreszteni igyekezni, noha minden bizonytal is egy út—csak hogy közvetíteti ut—arra; de lehetne egyenesebben mostanában is némű tégladarabokkal járulnunk a tudományosság középületéhez. Hogy ennek lehetőségét egy példával megbizonyítsam—jelenleg kedvező alkalmuk lehetne hazánk természetánaszainak e középülethez valamivel járulni: a meteorologia ugyan is, ezen nevezetes ága a természettannak, most van hogy ugy szólják bölcsőjében. Számtalan fontos kérdései csak úgy lehetnek igazán megoldva, ha a föld minden részeiben körültekintő vizsgálatok tétetnek, 's az egybegyűjtött adatok a tudós világgal összehasonlítás végett közöltetnek; csu-

pán illy adatok összehasonlításából vonhatni ki az igaz feleletet—melly közbevetőleg légyen szólva, annál igazabb leend, mentől számosak valának az adatok,—mert az adatok nélküli speculatio teljesen ki van küszöbölve a természettudományokból, mióta kiviláglott, hogy a speculativa philosophia azon tana,—melly több századokon keresztül csalfa hiedelemben tartá az emberiséget—miszerint t. i. föld, lég, víz, és tűz elemek volnának—szörnyű tévedés. Adat és adat a jelszó a természettudományokban. Adatok fogják a meteorológiát is érettebb állásra emelni. A két magyar hazából nagy becsűek volnának a tudományos világ előtt a meteorologiai adatok. Továbbá, mi akadályoztatja vagy egy deléji observatorium nálunk is leendő felállítását? Költség talán? Ez nem olly nagy, mikép csak középszerű buzgalommal is ki ne szerezethetnék *) Tán vezetésökre megkivántató eggyedek hiánya? Természettudósaink között nem számlálhatunk ugyan Melloni, Forbes, Aragó vagy Dove-szerűeket, kik mindjárt mindjárt egy egy új felfedezés, egy egy új észrevétellel gazdagítják a természetant;—azonban ollyakat, kik a természettan mezején teljesen jártasok, kik követni képesek—'s szeretem hinni—követik is a minden ágaiban naponta történő fölfedezéseket—'s kik tehát alkalmasak volnának egy observatorium vezetésére—illyeket mondom számlálhatunk tudósaink között. Nem hiányzik e szerint semmi egyéb—csak akarat, ennek pedig valahára támadnia kell, mert a hon tekintete forog kérdésben a tudományos világ előtt.

Illyetén szolgálatok létesítésében önhasznunkra és köztudományosság érdekében is, ki munkálódhatnék nagyobb sikerrel mint a természetvizsgáló társulat. Tagjai a két magyarhaza legtávolabb vidékeiből évenként egybegyűlvén, milly üdvös eredményü leende, ha az avatottabbak illyetén adatokkal felkészülve jelennének meg. Ezen évenkénti gyűléseknek eddigelő—valljuk meg őszintén—nem sok eredményök volt,—illynemű adatok

*) A müncheni csillagásztorony igazgatójának sikerült olly egyszerű készüléket szerkesztetni össze, mellyel—a mellett hogy minden eddigelő szükségesnek hitt költséges épületeket feleslegessé tesz—a legnagyobb pontossággal tétethetnek meg a föld magnetismusa körüli observatiók, 's melly minden költség nélkül akárhol felállitható. **II. F.**

összegyűjtése és kiadása által megkezdhetné tettleges munkálkodását. Ugyan ő gondoskodhatnék egy observatorium felállítására iránt is. Valóban ilyenmő munkálkodása a társulatnak annyival inkább sürgetőbb, mivel ha még soká késlekedünk, megérjük miszerint a francia vagy valamely más academia küldöttjeit hévmérő, barometer, 's egyéb meteorologiai eszközökkel a két magyarhaza vidékeit bekalandozni látjuk, saját szemünk láttára összegyűjtendők azon adatokat, miket mi elmulasztánk felhasználni a geognosia, physica geographia 'stb, tökéletesítésére 's kérдем, dicséretére fogna-e ez válni a két magyarhaza természettudósainak?

Mentovich Ferencz.

Az angol ministerek.

I. Sir Robert Peel.

(Vége).

Veszületett nagylelkűsége, még inkább pedig dicsvágya ösztönéből jobbnak látá Peel a multakat feledni, 's újból átvevé, az eddiginél nagyobb hatalmi kiterjedéssel, a toryk vezetésének szerepét. Most kezdődött már ama hosszú 's emlékezetes harcz a közök háza 's a lordoké között, mellyben a reformbill elfogadása volt a szőnyegkérdés, 's melly tizenhét hónapig tartott. Ezen elkeseredett tusában Peel egy hálátlan ügy mellett magas észlelhetőséggel, fáradhatlan bátorsággal 's kitartó állhatatossággal küzdött; de kéntelen vala végre is pártjával együtt a többségnek, 's még inkább a szent igazság ellentállhatatlan hatalmának engedni. Mintegy rohanó vésztlől sepertettek ki a képviselő köréből a rohadt helységek, a régi választási jogképzések (fictiók) eltűntek, 's egy valódi 's igazságos népképviselő jőzan elve vitta ki a diadalt. A reformbill országos törvényé vált; ennek következtében feloszlatak a parlament, 's az új törvény szabályai szerint, jan. 29én 1835. új választások történtek.

Sajnos de éppen nem véletlen jelenet tünt fel a tory-főnök előtt, midőn az újjá alakult parlament kinyitásakor látná, miként pártjának két harmada a választási csatákban elhullott. Sir R. Peel azért nem esett csüggedésbe; elleneinek hibáit jól tudá ő pártja érdekében kizsákmányolni. Az ő talentuma eszközlé főképen, hogy a toryk, kik csendesebbek, mérték 's fenyték tartásban gondo-

sabbak lettek 's a conservativ nevet fölvettek vala, ismét épülni 's magukat rendbeszedni kezdék. Rögtön szétdulá 1834 végén a Peel csendes számitgatásait Wilhelm királynak egy szeszélye, melly őt igen is korán tory cabinet alkotásával bizá meg.

Peel Romában vala, hol szándéka volt a télszakot tölteni, midőn 1834 novemberben a király izenetét vevé, ki nagy hirtelen elbocsátotta volt a Melbourne-ministeriumot, 's most sürgeté őt mentől hamarabb megjeleni Londonban, hogy ott Wellington lordnak közreműködtével ministeriumat szerkesztvén, azt mint első minister vezesse. Peel csak nagy bajjal rakhata össze egy cabinetet, mert politicai barátjai közül többen nem akarának belépni az új cabinetbe, mellynek tartós fenállását nem remélheték. A parlament fel lön oszlatva. Az eredmény kezdetben kétesnek látszott, de majd mihelyest egybegyüle a parlament, a whigekre nézve mutatkozék kedvezőleg. Igen természetes volt tehát, hogy Peel Robert minden erőködése 's dusan pazérlott ékesszólása mellett is minden fontosb kérdésre nézve kevesebbségben maradt. Visszalépésre kellett hát magát elszánni. A tory-cabinet négy havi létezés után ismét fel lön oszlatva, 's a Melbourne-ministerium megint kormányra lépett, szilárdabban mint előbb, éppen azon okból mert ellenfeleinek kezdése megbukott vala.

Sir R. Peel maga részéről a Melbourne-ministeriumnak nem hagyá nyugtot és békét. Tervszerűleg intézé ő megtámadásait mindig az ellen gyengébb oldalára, 's azt főkép szövetségeseiben ostromlá. A középosztályokat azzal hitegette, hogy a ministerium magát a radicalisoktól el hagyja ragadtatni, 's ezáltal legdrágább érdekeiket veszélyezteti. Angolhon nagy néptömegeit egy más, nem kevésbé erős, habár alapszintű szint olly valótlan 's az előbbinél még sokkal erkölcslenebb emelcsővel akará a whigek ellen felizgatni. Köztudat szerint Angliában még annyi, ugyszólván mivel ember kedélyét is, a catholica vallásnak igazángyermekies félelme, határtalan vallási türelmetlenség 's Irföldnek és lakóinak oktalan megvetése tartja elfogva. Azért egy jól kiszámított, bár erkölcsileg nem javalható fogásuk vala a toryknak és vezéreiknek, az, miszerint lord Mellbournet 's minister társait úgy rajzolák le mint O'Connell véden-

ezeit 's legalázotash szolgáit 's minden, még a' legigazságosb engedvényt is Irföld részére olly színbe festék, mint melly a' pápai hatalom uralkodására Angliában egy új lépés lenne. — Illyetén jámbor 's épületes utak és módok által sikerüle hát a' toryknak, azaz: aristokrátiának és clerusnak, minden parlamenti új választásnál a' whigeektől egy alsóházi szózatot elnyerni. Így lön, hogy, midőn. 1839 kezdetén (a' jamaica-bill alkalmával) lord Melbourne, cserben hagyatva a' radicalisoktól, kissé érzékeny parlamenti megveretést szenvedt, 's e' miatt elbocsáttatását beadá, Sir R. Peel bizaték meg egy új cabinet alkotással: egy véletlenül közbe jött félvíg, félkomoly eset azonban kényszeríté őt, győzelmét viszont néhány évre elhalasztani.

Tudva vala ugyan is, mikép a' fiatal királynő Victoria személyes ellenszenvvel viseltetik a' toryk iránt. Sir R. Peel,—ki tán úgy vélekedett hogy ez idegenség csendesedni fog, mihelyt bizonyos személyek, kiket ő a' királyné legbensőbb tanácsadóinak tartá, száműzetnének a' királynő köréből,—mindenek előtt két udvari hölgynek eltávolítását kívánta a' királynőtől. A' királynő, ki egy tory-ministeriumot, mint parlamenti kénstelenséget elhordozni, kész vala ugyan, de udvari hölgyeit feláldozni annak éppen nem vala kedve, megtagadta a' gyöngédtelen kívánatot. Sir. R. Peel a' rábizott felhatalmazást legott visszaveté a' királyné kezébe, 's lord Melbourne lön ismét minister.

Ezen esemény után még két évig tengett a' whig-ministerium folytonos csatavesztések között; tudatik, mikép lord Palmerstonnak heveskedő politikája a' keleti ügyekben meggyengítette a' ministeriumot, míg aztán a' whigek, kimerítve minden léterejöket 's megkísértve még a' kamara feloszlatását is, rendkívüli nagy többség által megveretve hátravonulni kénstettek. Tudva van végre, mikép állhatatosság és talentum, erély és mérséklés ügyesen kezelt párosítása, valamint az eszközök választásában nem olly nagy szigor és lelkesmeretesség által sikerüle Peelnek, saját pártját, melly örök időkre oda lenni tetszett, újolag egybealkotni 's a' hatalmat ismét kezébe venni.

1841: augustus óta már Sir R. Peel az elnökminister 's egy számra erős, 's isten tudja, még meddig hú és összetartó párttal rendelkezhetik; mert a' sötétebb színezetű toryk

nem minden tettét szívelhetik az eszélyes vezérnek; 's mert—a' kor szelleme is csodásan hamar változik. — Eddigelő még szépen uralkodott a' béke a' tory örökös alatt, 's ha Taiti vagy Marokkó mián háboruság találna kiütni, kétségkívül szépen folyand a' nagy világharc is a' jelen cabinet szilárd és elhatározott kormánya alatt. A' tenger mindenütt az angolnép szavát érti legjobban, 's bár mit parancsoljon az néki, rettentő gyorsan engedend. Az ország pénztárai gazdagok, 's nem egy Napoleon legyőzésére vesztegethetne meg népeket és nemzetségeket. Irhon egy kis nehézséget látszik ugyan nyújtani, de O'Connell börtönéből is jobban megzabolázza a' népet, mint fégyveres erő; 's Irhon-állapotának javítására intézkedések vannak készülőben, miknek látása nem hibázhatja el csendesítő hatását. A' jövő parlament ezer hő remény üdvözlése alatt fog megnyilni, 's mit és mennyit teljesitend a' Peel-cabinet, fogja elhatározni ennek tartósabb fenállhatását.

Sir R. Peelnek talentuma nagyobb befolyást gyakorlott mint roppant gazdagsága és viszonyainak hatalma: mert az elsőnek köszönheti ő jeleni magos állását. (Ő nem bir olly lángésszel, mint Burke, Fox, Sheridan, 's több első nagyságu csillagok, mindazonáltal összehasonlítva e' férfakkal, inkább hő képzelem, mint elme-él és világos ítélő-tehetség hiányzik neki. Képzelem és kedélynek semmi hire pora beszédeiben, ám de kétségtelen tanujelei azok egy derék, a' legnagyobb gonddal kiképzett értelemnek, ernyedetlen szorgalomnak 's olly emlékező tehetségnek, melly igazdag tárháza minden pillanatban kézügyben álló tényeknek. Mint szónok a' legjobbakk közt foglal helyet; beszédmódja, bár néha terjedt és bő, mindig világos 's szavai mindig készen állanak 's mintegy ráteremve saját gondolatira; szónoklatában soha nem akadoz, 's igen ritkán is sieti el magát. Egy más nagy előnye abban áll, hogy hallgatóit, 's gondolkozásmódjokat, lelkület- és előítéleteket szorosán ismeri, 's azért csak amugy játszik velök, mint egy jó hangász, ki hangszerének teljesen ura. A' legszorosabban ismeretes ő a' ház szokásai és szertartásával, a' honnan igen ritkán szólítatik rendre, ámbár erősen elfelejtkezett volt magáról egyszer, midőn Shiel a' jövedelmi adó ellen dörgötte hatalmas beszédét. Beszédeinek gyűjteménye jó kidolgo-

zásban világosítást adhatna mind azon kérdések felől, mellyek az utóbbi két tized alatt az angol népet mozgatták. Természetes hogy pártkérdések e' beszédekben tetemes helyet fognak el, mindazonáltal sok tárgy semmi érintkezésben nincs pártérdekekkel, mint a' büntető törvénykönyvben tett javításai, mellyekben ő a' Romillytól kezdett munkát folytatta, 's a' rendőrségnek első bevitele Londonba, melly nagyon czélszerűnek 's a' város bátorságára üdvösnek mutatkozott, 's e' mellett udvariasság 's a' törvények szoros megtartása tekintetéből egyéb rendőrségeket messze túl halad. A' gabonatorvények iránti rendszabályai 's kereskedelmi politikája átaljában, ámbár jelenleg a' pártszellem gúnya 's ezernyi megtámadásai által ostromoltatnak, majd a' jövőben itélendik meg saját magukat 's azoknak sikerült vagy káros hatásaiktól függ nagyrészt Peelnek mint politicusnak hire 's dicsősége. Sir R. Peel nagy hajnoka az iskolai tanításnak, valamint az irhoni nemzeti nevelés mellett is szót emelt. Egyszermind bőkezű és műértő pártfogója a' szép művészeteknek. Személye a' középnél nagyobb termetű 's kissé hajlik a' vastagodásra; ábrázata teli, de halovány, mert a' pártvezérnek bajai és fáradságai rég elűzték arczairól a' rózsákat; hajfürteit is megtépdeste az idő; mindazonát rendet és módot szeret ő tartani mindenben, ugyanez okból kevés megfeszítéssel többet dolgozhatik mint egynémelly, ki darabig hivalkodik és henyél 's midőn körmére égett a' gyertya, akkor szerentül mohó szorgalommal kap a' munkához. Azért még meglehetősen jó színbe van, bár az ő angol drámairó verseire emlékeztet egy országember életének leírásában:

El és törődik több baj 's gond között

Mint kézműves, mint a' hadak fia,

Ki hév 's hideg cseppekben izzadoz;

Behullt szemek 's elsápadt arczat,

Álmatlan éjeken elkábult fő,

Korán fehérlő hajfürtek: díjul

Ez vár reátok ország emberi!—

A' házban korán megjelen 's nem hagyja el addig míg lát még valami tennivalót. Ő valósággal, nem csak névvel, feje a' ministeriumnak, 's bár pártja tulzóit nem egy izbea idegenítette el magától, ő még is politikai szükséggé vált 's nélküle nem állhatnának fen a' toryk. Elnökministeri hivatalán kívül tagja még a' kereskedelmi hivatalnak 's a' gyarmatok legfőbb tanácsának, ülnöke a' kelet-

indiai igazgatóságnak, tanácsosa a' cornwalli hercegségnek 's a' t.

M I L L A. Eredeti beszély.

II.

(Folytatás.)

Aurélnak a' Méray családról 's Blánkáról mondott véleményeiben osztozom. A' gróf csarnoka mintegy négy óra járásra fekszik Szendetajától, midőn ide behajtánk már az első pillantás elbájola, két kedves gróffi futott Aurél nevét csevegve szekerünkhöz 's mára' gyermekek ez ösztönszerű öröme biztos jele volt hogy Aurél a' család szeretetében otthonos. Még meglepőbb volt hogy maga a' gróf előnkbe jött 's Auréllal kezét szoritva, annyira melegen fogadá őt, hogy ha leány volt volna Aurél, megesküttem volna hogy a' gróf szerelmes belé. Bementünk a' nem túlzottan de még is illő fényel butorzott szobába, 's ott aztán láttam egy csoportban annyi szép gyermeket, olly szép anyát hogy szemem világa elveszett rajtok. Egyebet nem is gondoltam mint azt: hogy nem tudá a' sors e' sok szép teremtményt e' vidéken szétosztani, hogy minden háznak lett volna egy angyala, mert ennyi szép egy körben, ugyancsak igen nagy kincs vala. Majd Blánkát nézém meg, 's aggalomba jöttem Aurél felett, érzém hogy e' báj ha egyszívbe belopja magát, átjárja azt kitörülhetlenül. A' legnépszerűbb ember volt bár Méray gróf, soha én Aurél szerelmének boldog jövőt nem jósolhattam. Birná ő a' lányka viszonzszerelmét, nyerné el kezét—remény felett—soha ő azon fényt mit körében a' lányka birt szükkörű javaiból meg nem szerezhetete volna; korunkban pedig a' legjobb nevelés növendékei is rabjai fénynek, kényelemnek, élvezetnek, 's megtanítatnak aranyos öltözetben szeretni csak a' szerelmet. Igen! ezen aggodalmak egy perc alatt végig futának lelkemen, a' mint Blánkán a' legnagyobb költői báj láttam előmieni. Aurél ez alatt annyi sok mindent összebeszélt, életet vig kedélyt önte el az egész körön, 's én bámulám mikint tudá úgy levetkezni egykori bus komolyságát. Én mig Aurél a' hölgyeket időzteté, a' gróffal politizálásba keveredtem. A' mióta e' politikai düh úgy elfogta a' világot, férfi férfival nem fogy ki a' beszédből. Mi is sokat, csaknem mindent összebeszéltünk, mig végre egy-

letekre került szavunk, 's a' mértékletesség irhoni apostoláról végre a' káromkodás elleni egyletekre jöttünk.

Bámulnom kell—szóla a' gróf,—mennyire hatalmat vett korunkban a' politica mindenben, a' vallásis halt betű már, egyletekkel kell foltozgatnunk erkölcsi életünk azon rongyait, honnan a' vallásos érzemény leszakadozott, 's kap a' világ rajta csak azért is, mert minden egyletnek némi political szagja van. En ugyan ez uton is jóslok erkölcsi fejlődést, de még is idegen növény mind az mi illy erkölcsi kényszerítésből, 's nem erkölcsi érzetünkből veszi tápanyagját. Jaj midőn egy nemzet vallásos érzelmét elviselte, jaj akkor a' miveletlenebb tömegnek. Honunkban a' legszentebb eskünek nincs hitele már, csak nem mint Themse partjain, 's a' mint a' sors azt eljászdozza, ugy nyílik a' tömegnek az erkölcstelenség utja, büntető igazságot nem hiszen az tul a' siron, a' pallostól sem retteg már, nem a' börtön rideg falaitól, mellynek iskoláját nagy rész már gyermekkorában kijárja hogy majd otthonos legyen kinaiban büneiben. Nálunk erkölcsi erő nem épít 's a' büntető törvény előbeszédje egy büös életnek: egy almalopó 's egy apagyilkos ugyanazon börtön légjét szívják, egy mindenéből kifosztott nyomorult adós azon lánczokat viseli, mellyeket az embervérben uszó hegyi tolvaj, ki őt is kifosztá—a' börtön falain kirontva, a' rabok örje ablakán behányt, 's így megszlik ott romlottságuk, 's besodródik a' bűn örvényébe az is, ki annak csak szélén állott. Így hiúsulnak meg apróbb intézkedéseink, így egyleteink, midőn sem erkölcsi helyzetünk sem büntető igazságunk emberisége nem nyújtja ügyünknek segéd karjait.

Vagynak azonban intézkedések,—szólt közbe Aurél,—miért nem kell political 's vallásos erőre támaszkodnunk, mit egy felől az értelmiség, más felől a' kalmárvilág anyagi hasznai biztosítanak, illyek kereskedelmi, gazdasági, 's népipart fejtő egyletek.

En—szólék közbe—miután anyád gyönyörű szöveit láttam, kétszeres örömet éreznék egy olly egylet alakulásán, melly az illy nemű szöveket viselő öltözetül választaná, 's ennek miveltetése által az elnyomorodott nép között a' pént forgásba hozná.

Hallám hírét,—szólt a' grófnő—hogy Halomné nagy mestere a' szövetésnek.

Az Ivánka terve szerinti szövet, a' mint Aurél rajzolatából láttam, lelkemre mondom nagyságod gyermekeit is diszesithetné, az olly sajátosan néz ki csak három lépésről is, hogy az embert meglepi. És ugyan meg kell néznünk, hogy azt gyapott és házi szövetnek higyük.

En meghatároztam—szóla a' grófnő,—hogy gyermekim viselő öltözete házi szövet legyen, 's épp egyet most vettem fel, nem tekintjük meg? Ön Aurél nem hiszem ehez is ne értene, ki annyi mindenekhez ért.

Kevélylyé tesz nagysád kedvező véleménye,—szólt Aurél—'s felkelvén helyünkből a' grófnőt 's kedves gyermekeit néhány szobán átkisértük. Egy szobában egy osztováta előtt állánk meg, az osztovátán szövetnek való fonál volt feltékerve a' hasalyóra, 's egy része már bordába is volt szedve. Aurél megpillanta: ez, szóla, fehér 's kék csikok, alkalmasint belébe hasonló rendszalak jöendének 's hasonlók lesznek a' háromszéki székeliszövethez, mellyet ők ágytakarónak, párnahajpak, fiatalaink pedig nadrágnak használnak, ennek jó is; de hölgykötösnek disztelen lesz, a' hugom terve szerinti szövet hasonlíthatlanul szebb lesz.

Azt megkellend tanulnom, önök izlését kielégíti, szeretni fogjuk miink is.

En lemagyarázhatom felvetése modját, ez a' fődolog benne; szólt Aurél mosolygva.

'S ön tudja? lepjük meg anyját, 's testvérét, maradjanak önök is itt míg egy olly szötest megindítunk, igérem önnek hogy közelebbi látogatásomat anyjánál illy házi öltözetben teendem.

Nagyságod honleányi buzgalma elragad,—szólt Aurél—'s hozzám fordult, barátom! nem szegülünk ugy e ellene nagysága parancsának? itt maradunk. Minő színű fonalai vagynak nagysádnak?

Fehér masina—kék 's veres fejtő.

Egy gyönyörű színt festét anyám,—szólt Aurél,—melly szöveit becsét nagyon emeli, engedje nagysád bejárnom ezennel szőlőhegyeit, ott bizonyyal telendek olly növényt mellyel anyám szép zöld színeit festeti, 's melly növény közönséges neve zsoltina, festő-fű, vagy fűrész fű, latin neve serratula tinctoria.. E' zöld szín a' szövetből kimoshatatlan.

Követni fogjuk önt—szólt a' grófnő,—az illy nemű fűvészet leghasznosabb falusi nőknek; ohajtom hogy azon növényt gyermekim is ismerjék meg.

Az igen czélszerű,—szólt Aurél,—nagysádnak négy leánykája, két fia, kikből hat család leendő egykoron, s ha ők a' honi iparczikkek iránt nagysád szellemét öröklendik, hat család fog házi szöveivel nem kevés pénzt marasztani e' hönba, 's boldogítani az iparözlönt nyerendő népet.

Dózsa Daniel.

(Folytatása következik).